

Полноправные люди.
Устойчивые страны.

Барсакелмес қорығының 75-жылдығына арналған

**БАРСАКЕЛМЕС ҚОРЫҒЫ
МЕН АРАЛ Өңірінің биоәртүрлілігін сақтау
және тұрақты дамыту перспективалары**

халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының
МАТЕРИАЛДАРЫ

МАТЕРИАЛЫ

Международной научно-практической конференции

**СОХРАНЕНИЕ БИОРАЗНООБРАЗИЯ
И ПЕРСПЕКТИВЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ
ПРИАРАЛЬЯ И БАРСАКЕЛЬМЕССКОГО ЗАПОВЕДНИКА**

посвященной 75-летию Барсакельмесского заповедника

УДК 639.1.055(063)
ББК 28.088л6
М34

Барсакелмес қорығының 75 жылдығына арналған
«Барсакелмес қорығы мен Арал өңірінің биоәртүрлілігін
сақтау және тұрақты дамыту перспективалары»
халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының материалдары

Редакция алқасы

Кертешев Т.С. – БҰҰДБ биоалуантүрлілік бойынша жобаларының координаторы, а/ш.ғ.к.
Алимбетова З.Ж. – Барсакелмес қорығының директоры
Асылбеков А.Д. – ЕҚТА бойынша топ жетекшісі, БҰҰДБ
Бельгубаева А.Е. – ЕҚТА бойынша сарапшы, БҰҰДБ

М34 Барсакелмес қорығының 75 жылдығына арналған «Барсакелмес қорығы мен Арал өңірінің биоәртүрлілігін сақтау және тұрақты дамыту перспективалары» халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының материалдары. Материалы международной научно-практической конференции «Сохранение биоразнообразия и перспективы устойчивого развития Приаралья и Барсакельмесского заповедника», посвященной 75-летию Барсакельмесского заповедника. / под научной редакцией Т.С. Кертешева, З.Ж. Алимбетовой, А.Б. Бельгубаевой. – Астана, 2014 – 216 с.

ISBN 978-601-80160-8-0

В сборник включены материалы Международной научно-практической конференции «Сохранение биоразнообразия и перспективы устойчивого развития Приаралья Барсакельмесского заповедника», посвященной 75-летию Барсакельмесского заповедника. Авторы статей отразили современное состояние биоразнообразия Приаралья, Арало-Сырдарьинского региона и Казахстана в целом. Приведены ценные результаты, практические рекомендации ведущих научно-исследовательских институтов и высших учебных заведений. В сборнике приведены ряд статей зарубежных ученых, ведущих многолетние исследования на территории Барсакельмесского заповедника. Особое внимание уделено современному состоянию биоразнообразия особо охраняемых природных территорий.

Настоящий сборник предназначен для специалистов естественных наук, преподавателей и студентов вузов, работников природоохранных учреждений.

УДК 639.1.055(063)
ББК 28.088л6

*За достоверность представленных в сборнике сведений и использованной научной терминологии
ответственность несут авторы статей.*

ISBN 978-601-80160-8-0

© Барсакельмесский ГПЗ, ПРООН, 2014

СОЛТҮСТІК ТЯНЬ-ШАННЫҢ ҚАРЫСТАУШЫЛАР (LEPIDOPTERA, GEOMETRIDAE) ФАУНАСЫ ТУРАЛЫ ЖАҢА МӘЛІМЕТТЕР

Аннотация

Мақалада қарыс көбелектердің 39 түрі қарастырылған, оларды 7 түрі Солтүстік Тянь-Шанның аумағы үшін бірінші рет кездесті. Әр түр бойынша жиналған уақыты және жиналған жері көрсетілген.

Түйін сөздер: Lepidoptera, Geometridae, Солтүстік Тянь-Шань, Коллекция

Қазіргі кезде табиғатқа антропогендік әсердің ұдайы өсуі жағдайында биосфераның тұрақты қызмет атқаруы мен адам қоғамының дамуының маңызды факторы ретінде экологиялық өзекті мәселе биологиялық алуантүрлілікті сақтау.

Аймақтық биоалуантүрлілік жағдайын бағалау әдетте таксаномиялық бай топтар бойынша жүргізіледі. Қарыстаушылар бойынша эколого-фаунистикалық зерттеулер осындай зерттеулерге негіз болады. Олар табиғат экожүйесінің маңызды құрамы. Geometridae – бұл жәндіктердің көпсанды дамыған тобы, шаруашылық және тәжірибелік мәні маңызды. Қарыстаушылар жер биоценозында жаппай фитомассаларды, жемісті, мәдени және жабайы ағаштарды және бұталарды қолданушылар және олардың басым бөлігі өсімдіктер тозандандырғышы болып табылады, және өсімдіктер қауымдастығының биоалуантүрлілігін көбейтуде, қал-

пына келтіруде, сақтауда маңызды қызмет атқарады.

Әдебиетте Солтүстік Тянь-Шань аумағындағы Geometridae (Insecta, Lepidoptera, Heterocera) тұқымдасының алуантүрлілігін анықтауда мақсатты зерттеулер жүргізілмегендіктен, қарыстаушылар туралы ғылыми еңбектер санаулы [1, 2, 3, 4].

Мәлімет қорының болмауы пайдалы және шаруашылық мәні бар түрлерді тиімді пайдалануға, биологиялық әдістерді және зиянкестермен күресу әдісін жасауға, биоалуантүрлілікті және сирек кездесетін, жойылып кету алдында тұрған, эндемикті және реликті түрлерді сақтауға кедергі келтіреді.

Мақаланы жазуға Мюнхен мемлекеттік зоологиялық коллекция ғылыми-зерттеу институтының коллекция қорындағы Солтүстік Тянь-Шань тау жүйелерінен 1993-1995 жылдары жиналған материалдар негіз болды.

GEOMETRIDAE

Odontorhoe tianschanica (Alpheraky, 1883)

Материал: Көлбелсу, 17.07.1993, 42° 039'N, 79° 041'E. h3900m, Терскей Алатау, Орта-Көкпек өзені, 42° 040'N, 79° 048'E

Odontorhoe fidonaria (Staudinger, 1892)

Материал: Үлкен Алматы өзені, 10-20.07.1994, h2600m.

Povilasias kashghara (Moore, 1878)

Материал: Үлкен Алматы өзені, 05.1994, h2600m.

Scopula albidaria (Staudinger, 1901)

Материал: Бақанас-Іле, 05.1993

Scopula arenosaria (Staudinger, 1879)

Материал: Кетмен, 05.1993, Бақанас, 04.1993

Ecliptopera fastigata (Püngeler, 1908)

¹⁰ Қазақ ұлттық аграрлық университеті, Қазақстан, Алматы қ.

- Материал: Үлкен Алматы өзені, 05.1995, h2600 m.
Photoscotosia palaerctica (Staudinger, 1882)
 Материал: Терскей Алатау, Орта-Көкпек өзені, 42° 040''N, 79° 048''E, Үлкен Алматы
 12.07.1993. h 3000
Cidaria distincta (Staudinger, 1892)
 Материал: Терскей Алатау, Орта-Көкпек өзені, 42° 040''N, 79° 048''E, Үлкен Алматы
 12.07.1993. h 3000
Epirrhoe dubiosata (Alpheraky, 1883)
 Материал: Алматы, Үлкен Алматы өзені, 20.07.1994, h2600m.
Epirrhoe pupillata (Thunberg, 1788)
 Материал: Алматы, Үлкен Алматы өзені, 07.1995, h2600
Epirrhoe orientalis (Osthelder, 1909)
 Материал: Үлкен Алматы өзені, 07.1995, h2600, Терскей Алатау, Орта-Көкпек өзені,
 42° 040''N, 79° 048''E, h 3000, 15.07.1993.
Eupithecia opistographata (Dietze, 1906)
 Материал: Бақанас, 30.05.1993, Іле, 05.1993
Eupithecia parallelaria (Bolatsch, 1893)
 Материал: Бақанас, 04.1993
Eupithecia usbeca (Viidalepp, 1992)
 Материал: Бақанас, 15-20.08.1994
Eupithecia exalbidata (Staudinger, 1901)
 Материал: Үлкен Алматы өзені, 07.1995, h2600, Терскей Алатау, h 2400, 05.07.1993.
Eupithecia rebeli (Bohatsch, 1893)
 Материал: Алматы, Үлкен Алматы өзені, 20.07.1994, h2600.
Eupithecia rubellata (Dietze, 1903)
 Материал: Үлкен Алматы өзені, 20.07.1994, h2600.
Eupithecia absinthiata (Clerck, 1759)
 Материал: Үлкен Алматы өзені, 20.07.1994, h2600.
Eupithecia centaureata (Denis & Schiffermuller, 1775)
 Материал: Үлкен Алматы өзені, 20.07.1994, h2600.
Horisme stratata (Wileman, 1911)
 Материал: Бақанас, 04.1993, Кетмен, Тұйық. 05.1993
Horisme detersata (Pungeler, 1900)
 Материал: Іле өзені, Бақанас, 30.05.1993
Kuldscha staudingeri (Alpheraky, 1883)
 Материал: Үлкен Алматы өзені, h 2600m. 07.1995
Idaea sericeata (Hubner, 1813)
 Материал: Қапшағай, 05.1993
Idaea inquinata (Scopoli, 1763)
 Материал: Алматы, h 1000m. 28.06.1993
Phaselia narynaria (Oberthur, 1913)
 Материал: Кетмен, Ақтам, 43° 024''N, 79° 053''E, 20.06.1993, Қапшағай, 05.1993
Ochodontia adustaria (Fisher v. Rosslerstamm, 1840)
 Материал: Бақанас 04.1993, Тұйық, 05.1993
Ellicrinia subcordaria (Herrich-Schaffer, 1850)
 Материал: Бақанас 04.1993, Тұйық, 05.1993
Odontopera muscularia (Staudinger, 1892)
 Материал: Терскей Алатау жотасы, Орта-Көкпек өзені, 42° 042''N, 79° 046''E, h 2400 m
 07.1993.

Semijthisa (Chiasmia) glarearia (Denis & Schiffermuller, 1775)

Материал: Алматы h 1000 m. 28.06.1993, Терскей Алатау жотасы, Орта-Көкпек, h 2400 m. 25.07.1993

Narraga fasciplaria (Hufnagel, 1767)

Материал: Үлкен Алматы өзені, h 2600 m. 07.1995. 43° 033'N, 78° 037'E

Ourapteryx purissima (Thierry-Mieg, 1905)

Материал: Терскей Алатау жотасы, Орта-Көкпек өзені, h 2400 m. 25.07.1993

Megaspilates mundataria (Stoll, 1782)

Материал: Алматы, 19.4.1993, Панфилов, Тышкан, 06.6.1992

Megaspilates simirnovi (Romanoff, 1885)

Материал: Іле Алатауы, Майлыбай, h 1250 m, 43° 26'N, 78° 24'E, 16. 09.1994

Aspitates acuminaria (Eversmann, 1851)

Материал: Терскей Алатау жотасы, Орта-Көкпек өзені, h 2400 m. 07.1993

Dyscia malatyana (Wehri, 1934)

Материал: Іле өзені, Бақанас, 30.05.1993

Siona lineata (Scopoli, 1763)

Материал: Іле Алатау, 22.06.1993

Symopsia unitraria (Staudinger, 1870)

Материал: Бақанас, 27.05.1993, Қапшағай, 05.1993

Alcis subrepandata (Staudinger, 1897)

Материал: Терскей Алатау жотасы, Орта-Көкпек өзені, h 2400 m. 20.07.1993

Alcis jubata (Thunberg, 1788)

Материал: Іле Алатау, Қастек өзені, h 2000m. 21.04.1993

Барлығы қарыстаушылардың 39 түрі белгілі болды, оларды 7 түрі Солтүстік Тянь-Шанның аумағы үшін бірінші рет кездесті. Қарыстаушылардың негізгі бөлігі кең тараған түрлерге жатады.

Негізінен қарыстаушылардың бұл түрлерінің негізгі бөлігі шөптесін өсімдіктерде дамиды, тек аз бөлігі ағаштармен және бұталармен байланысты.

Бұл алынған мәліметтер болашақта жүргізілетін зерттеулер нәтижесінде толықтырылатын болады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Вийдалепп Я.Р. Фауна пядениц гор Средней Азии. М.: Наука, 1988.
2. Назымбетова Г.Ш., Таранов Б.Т., Еликбаев Б.К., Акимжанов Д.Ш. «Пяденицы (Lepidoptera, Geometridae) ГНПП «Көлсай көлдері» и сопредельных с ним территорий Северного Тянь-Шаня» // «Ізденістер, Нәтижелер», Алматы, 2013. – № 4. – С. 112-115.
3. Назымбетова Г.Ш., Таранов Б.Т., Еликбаев Б.К., Игибаева А. «К видовому составу пяденицы – Geometridae (Insecta, Lepidoptera, Heterocera) ГНПП «Көлсай көлдері» // Материалы международной научно-практической конференции «Успехи формирования и функционирования сети особо охраняемых природных территорий и изучение биологического разнообразия», Костанай. 2014. 156-159.
4. Viidalepp J. Checklist of the Geometridae (Lepidoptera) of the former U.S.S.R. Stenstrup: Apollo Books. 1996.

Содержание

1. *Л.А. Кузнецов*
И СНОВА ОБ ИСТОРИИ ЗАПОВЕДНИКА БАРСАКЕЛЬМЕС
2. *Л.А. Димеева, Б.М. Султанова, З.Ж. Алимбетова*
ДЕЛЬТА СЫРДАРИИ – КЛЮЧЕВАЯ БОТАНИЧЕСКАЯ ТЕРРИТОРИЯ
АРАЛЬСКОГО РЕГИОНА
3. *М.О. Оспанов*
РАСШИРЕНИЕ ТЕРРИТОРИИ ЗАПОВЕДНИКА: СОЗДАНИЕ И ЗОНИРОВАНИЕ
БИОСФЕРНОЙ ТЕРРИТОРИИ БАРСАКЕЛЬМЕССКОГО ЗАПОВЕДНИКА
РАЗДЕЛЕНИЕ НА КЛАСТЕРНЫЕ УЧАСТКИ
4. *Б.М. Мұқанов, В.С. Каверин*
АРАЛТЕҢІЗІНІҢ ҚҰРҒАҒАН ТАБАНЫНORMАНДАНДЫРУДЫ
ҒЫЛЫМИ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ
5. *Б.К. Каримов, Б.Г. Камилов*
К РАЦИОНАЛЬНОМУ ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ОЗЕР-НАКОПИТЕЛЕЙ
ДРЕНАЖНОЙ ВОДЫ УЗБЕКИСТАНА В ПРОИЗВОДСТВЕ РЫБЫ
6. *С.М. Спринцын, М.Б. Шапиро*
ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ СНИЖЕНИЯ РИСКА ОПУСТЫНИВАНИЯ
В КАЗАХСТАНСКОМ ПРИАРАЛЬЕ
7. *Н.П. Огарь, Л.К. Белоусова*
РАСПРОСТРАНЕНИЕ ЛЕБЕДЫ ПРАТОВА КАК ОДИН ИЗ ЭФФЕКТИВНЫХ
ЕСТЕСТВЕННЫХ МЕХАНИЗМОВ ФИТОМЕЛИОРАЦИИ ОСУШЕННОГО ДНА
АРАЛЬСКОГО МОРЯ
8. *Г.Ш. Назымбетова, Б.К. Еликбаев, Б.Т. Таранов*
СОЛТУСТІК ТҢҢЬ-ШАҢНЫҢ ҚАРЫСТАУШЫЛАР (LEPIDOPTERA,
GEOMETRIDAE) ФАУНАСЫ ТУРАЛЫ ЖАҢА МӘЛІМЕТТЕР
9. *А. Сапарбекова, З. Конарбаева, Н. Спивак*
ИДЕНТИФИКАЦИЯ МОЛОЧНОКИСЛЫХ МИКРООРГАНИЗМОВ
STREPTOCOCCUS THERMOPHILUS И *LACTOCOCCUS LACTIS*, ВЫДЕЛЕННЫХ
ИЗ НАЦИОНАЛЬНЫХ КИСЛОМОЛОЧНЫХ ПРОДУКТОВ
10. *Н.Е.Тарасовская, Ж.К. Есимова, Б.З. Жумадилов*
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ РАСТЕНИЙ ПОЙМЫ РЕКИ ИРТЫШ В ПРОФИЛАКТИКЕ
И ЛЕЧЕНИИ НАЧАЛЬНЫХ СТАДИЙ КАРИЕСА
11. *Р.В. Яценко, Жи Ронг*
МАРГАРОДИДЫ (СОССІNEA, MARGARODIDAE) СЕВЕРНОГО ПРИАРАЛЬЯ
12. *Ә.Е. Сихымбаев*
ҚАРЖАНТАУ ЖОТАСЫ ДЕНДРОФЛОРАСЫНЫҢ ЗЕРТТЕЛУІ
ЖӘНЕ ОНЫҢ ФЛОРИСТИКАЛЫҚ СПЕКТРІ (БАТЫС ТӘҢІР ТАУЫ)
13. *Norio Ishida*
AFFORESTATION PROJECT IN ARAL REGION
14. *Б.З. Жумадилов, Д. Байжуманова, А. Балғужанова*
ФЛОРА МАРАЛДИНСКОЙ КОТЛОВИНЫ – КАК ПРИРОДНЫЙ ПАМЯТНИК
В ПАВЛОДАРСКОЙ ОБЛАСТИ